

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij: povijest-pedagogija

Marin Sabljo

Čelni ljudi Trećeg Reicha - Josef Goebbels, Hermann Göring,
Heinrich Himmler

Završni rad

Mentor doc.dr.sc. Slađana Josipović Batorek

Osijek, 2014

Sadržaj

1. Sažetak.....	3
2. Uvod.....	4
3. Nationalsocijalizam u Njemačkoj.....	5
4. Heinrich Himmler.....	6
4.1. Rani život i obrazovanje.....	6
4.2. Preuzimanje SS-a.....	8
4.3. Uspon SS-a i sukob s Röhmom.....	10
4.4. Himmler i zbivanja u Drugom svjetskom ratu.....	11
5. Hermann Göring.....	13
5.1. Rani život i ulazak u NSDAP.....	13
5.2. Göring i 1930.-te.....	15
5.3. Hermann Göring i Drugi svjetski rat.....	16
5.4. Göringova strast.....	18
6. Joseph Goebbels.....	20
6.1. Rani život i NSDAP.....	20
6.2. Propaganda i Kristalna noć.....	22
6.3. Goebbels i Drugi svjetski rat.....	24
7. Zaključak.....	27
8. Literatura.....	28

1. Sažetak

Rad prikazuje vrh nacionalsocijalističke Njemačke, ljude koji su „iza kulisa“ vukli neke od najznačajnijih poteza, te koji su ostavili traga na cjelokupni Treći Reich. Prije svega tu je Heinrich Himmler. Čovjek koji je diplomirao agrokulturu, čovjek koji je svojom spartanskom disciplinom stavio SS na noge. Upravo je on omogućio da Schutzstaffel (SS) postane glavna vojno-politička tvorevina Trećeg Reicha. Bez razmišljanja je izdao svog „učitelja“ Ernesta Röhma, te si omogućio lagan probitak do vlasti. Himmler je ostavio traga u Drugom svjetskom ratu uglavnom kroz svoj SS i ogromni antisemitizam. Sljedeća znamenita ličnost ovog rada je Hermann Göring. Veteran Prvog svjetskog rata, obožavan od strane naroda čak i kada je njegov Luftwaffe podbacio u napadu na Britaniju. Bio je Hitlerov „ljubimac“, njegov „broj jedan“, Hitler ga postavlja za Reichmarschalla, jedno vrijeme je bio njegov nasljednik. Sve dok se nije drznuo i izdao Hitlera u pokušaju pregovora na kraju rata. Na kraju imamo, najimpresivnijeg od sve trojice, Josepha Goebbelsa. Naime, iako moralno izopačen, njegov geniji je neupitan. Dok su Himmler i Göring držali vojni i politički aparat u svojim rukama, Goebbels je posjedovao civilni aparat, tj. narod. On je kroz svoju retoriku i propagandu uspio izmanipulirati čak 90 000 000 ljudi, koliko ih je, ranih 40-ih, imao Treći Reich.

Ključne riječi: Heinrich Himmler, Hermann Göring, Joseph Goebbels, nacionalsocijalizam

2. Uvod

Zadatak ovog završnog rada je prikazati ljude koji su (uz Adolfa Hitlera) omogućili uspon Trećeg Reicha. Rad prikazuje kronološki život i djelovanje Hitlerovog „najužeg kruga“ ljudi, a to su: Heinrich Himmler, Hermann Göring i Joseph Goebbels. Uz uvodno poglavlje o nacionalsocijalizmu, rad je podjeljen u tri velike cjeline: prva govori o Heinrichu Himmleru, druga o Hermannu Göringu, te treća o Josephu Goebbelsu. U prvom dijelu rada iznesen je kronološki život Heinricha Himmlera, vođe njemačkog SS-a. Govori se o njegovom djetinjstvu, obiteljskom životu, djelovanju tijekom Prvog svjetskog rata. Nakon toga naglasak je stavljen na Himmlerovo probijanje kroz strukture nacionalsocijalističke stranke, te njegov sukob sa šefom Sturmabteilunga (SA) Ernestom Röhmom. Rad također govori o Himmlerovom djelovanju tijekom Drugog svjetskog rata, s posebnim osvrtom na Himmlerovu akciju osвете Reinharda Heydricha. Sljedeća cjelina prikazuje, kronološki, život Hermana Göringa. Prikazan je njegov put do veterana Prvog svjetskog rata, Göringovo probijanje do Hitlerovog „broja jedan“, te njegovo zalaganje kao ministra Luftwaffea i kasnije Reichsmarschalla. Na kraju rad prikazuje Göringovo okretanje od Hitlera i pokušaj pregovora sa saveznicima. Zadnja cjelina iznosi život Josepha Goebbelsa, ministra propagande Trećeg Reicha, te njegov put. Osim kronološkog prikaza Goebbelsovog djelovanja u nacionalsocijalističkoj stranci, rad govori i o manipulativnim metodama njegove propagande. Za kraj je iznesen prikaz samoubojstva Josepha Goebbelsa i njegove obitelji u Hitlerovom bunkeru.

3. Nationalsocijalizam u Njemačkoj

Prije nego li se počne govoriti o trojici vodećih ljudi u Trećem Reichu potrebno je objasniti „domenu“ njihovog djelovanja, odnosno objasniti ideološku podlogu i pojam nacionalsocijalizma u Njemačkoj. Naime, slično fašizmu i nacionalsocijalizam (nacizam) je oblik totalitarne vladavine s obilježjima militantnog antikomunizma. Goebbels, Himmler i Göring zastupali su čvrsto stajališta nacionalsocijalizma. Također nacionalsocijalizam je strogo uspostavljen bilo kakvom vidu liberalne demokracije.

Naime, nacizam svoje korijene vuče još iz 19. stoljeća, a može se promatrati u tri faze, a to su: reakcija na napoleonsku okupaciju početkom 19. st., propast liberalnih demokracija u Njemačkoj tijekom 1848., i stroga militarizacija koju je proveo Otto von Bismarck (tadašnji kancelar Njemačke) 1871. godine.¹ „Moderni“ nacionalsocijalizam, tj. nacionalsocijalizam iz 20. stoljeća, javlja se kao izravna reakcija na Prvi svjetski rat. Naime, Njemačka je Versajskim ugovorm 1918. bila optužena kao jedini krivac za Prvi svjetski rat, bila je demilitarizirana, totalno gospodarski i politički uništena.

Postavlja se pitanje zašto i zbog čega je nacionalsocijalizam tako brzo došao u prvi plan. Navest ću samo neke od razloga. Prije svega Hitler (kao čelni čovjek nacionalsocijalizma) postao je blizak narodu, jer je bio prikazivan kao „čovjek s ulice“. Nationalsocijalizam je nudio zamjenu klasnog neprijatelja rasnim, što je njemačkom narodu tada odgovaralo. Također, nacionalsocijalizam je nudio konkretan plan, da se uz čvrsti militarizam i čvrst stav prema vanjskoj politici, izađe iz postratne krize. Svi ti razlozi omogućili su nacionalsocijalizmu izrazito brz uspon na vlast. Sljedeće važno obilježje nacionalsocijalizma (koju su posebno zagovarali Heinrich Himmler i Reinhard Hydrich) bio je Lebensraum. Lebensraum, odnosno životni prostor, je komponenta nacionalsocijalizma koja zagovara proširenje njemačkog životnog prostora prema istoku, primarno Poljskoj.² Kao posljedica Lebensrauma život je izgubilo nekoliko milijuna Poljaka i poljskih Židova. Još ću istaknuti zadnje veliko obilježje

¹ Skupina autora, *Povijest 16, Prvi svjetski rat i poslijeratna Europa (1914.-1936.)*, Europress holding, Zagreb, 2007., str. 449.

² Skupina autora, *Povijest 16, Prvi svjetski rat i poslijeratna Europa (1914.-1936.)*, str. 451.

nacionalsocijalizma, a to je rasna komponenta: Naime, Hitler, a samim time i ranije spomenuti trojac (Göring, Goebbels, Himmler), promicali su ideju o rasnoj superiornosti njemačkog naroda, i rasnoj inferiornosti židovskog, romskog i slavenskog naroda. Za kraj ovog uvodnog poglavlja istaknuti ću dvojicu nositelja njemačkog nacionalsocijalizma tj. nacizma. Svakako je glavni čovjek, zagovarač, a i u određenoj mjeri tvorac nacionalsocijalističke ideologije bio Adolf Hitler. Još ću dodati da je Alfred Rosenberg bio teoretičar nacizma, a imao je uske veze sa Josephom Goebbelsom, šefom Njemačke propagande.³

4. Heinrich Himmler

4.1. Rani život i obrazovanje

Heinrich Himmler rođen je kao sin nižeg civilnog službenika Gebharda Himmlera. Otac mu je bio učitelj po zanimanju, te je postigao zavidnu karijeru napredovavši do položaja glavnog profesora u lokalnoj školi. Sa svojih 53 godine Gebhard Himmler oženio je Anna Mariu Himmler, Heinrichovu majku, a 1900. iz tog je braka rođen Heinrich, drugo dijete bračnog para Himmler. Naime, Heinrich je imao brata Gebharda (koji je dobio ime po ocu) koji mu je bio uzor u mladosti. Zanimljivost s početka Heinrichova života je da je dobio ime po bavarskome princu Heinrichu. Himmlerova obitelj bila je pristojno pozicionirana na društvenoj ljestvici. U prilog tome ide argument da je Heinrichov krsni kum bio bavarski princ osobno, koji je tada bio šesnaestogodišnji dječak. Osim toga Gebhard Himmler (Heinrichov otac) bio je osobni učitelj bavarskog princa. Treba istaknuti da Heinrichovo djetinjstvo nije prožeto kontroverzama. On je imao poprilično skladno, uravnoteženo i normalno djetinstvo.⁴

Unatoč skladnom obiteljskom životu, Heinrich je imao popriličnih problema sa zdravljem, koji su kasnije tijekom njegovog života izbijali na površinu. Već u trećoj godini svoga života navukao je ozbiljnu infekciju dišnih organa, te je umalo umro. Literatura navodi da je u petnaestoj godini počeo dobivati poteškoće sa želucem, uz to imao je i problema sa srcem. Ta

³ Isto, str. 448.

⁴ Peter Longerich, *Heinrich Himmler*, Oxford university press, New York, 2012., str. 12.

dva zdravstvena problema mučit će ga sve do njegovog samoubojstva. Primjećuje se veliki raskorak između onoga što je Himmler zagovarao i onoga što je ustvari bio. On je bio jedan od najvatrenih zagovornika arijanstva i arijevske rase (fizičkih osobina: plavi, svjetloputi, visoki, mišićavi), a u stvari je bio čista suprotnost zagovarane ideologije. Nadalje po pitanju obiteljskih odnosa u Heinrichovoj mladosti, navodi se da je Himmler imao jako prisan odnos sa svojom majkom. Himmlerova majka bila je suviše brižna prema Heinrichu, te mu je pružila odgoj bez autoriteta, vrlo vjerojatno zbog njegove slabe fizičke građe i pretjerane sklonosti bolestima tokom djetinjstva. Fromm navodi da je Anna Maria Himmler bila previše popustljiva i blaga.⁵ Isti autor govori da je upravo Himmlerov odnos s majkom jedan od ključnih komponenata, koji će omogućiti Himmleru da se razvije u sadista neslučenih razmjera. Za kraj možemo još samo spomenuti njegov odnos s ocem, koji je bio strog, te je težio spartanskom odgoju.

U ovom poglavlju ćemo još dovesti u vezu rani Heinrichov život i zbivanja između 1914. – 1918. godine. Tijekom Prvog svjetskog rata Heinrich je bio zainteresiran za vojsku i vojnu službu po uzoru na svoga brata. Heinrich je počeo svoj trening u kadetskim trupama grada Landshuta. Naime, Heinrichov otac je iskoristio svoje veze sa bavarskim princem kako bi progurao Heinricha do položaja časnika. Unatoč ranom treningu on je tek 1917. godine dobio mjesto časnika u rezervnom bataljunu 11. Bavarskog Regimenta Naime, rat je završio 1918. godine te onemogućio Himmleru da vidi pravu borbu. U svom dnevniku (kojeg je vodio od desete godine) Himmler navodi ogorčenost i razočaranost zbog nemogućnosti da se uključi u pravu borbu. Kod Himmlera se vidi velika želja za ratom i otvorenim sukobom, a najvjerojatniji razlog tome bila je želja da se dokaže naspram svog brata, koji je služio tri godine na zapadnom bojištu te dobio željezni križ za svoju službu.⁶ Nakon neuspjele vojne karijere, Himmler se s 18 godina vratio u Landshut, te se posvetio obrazovanju. Naime, prioritet mu je bio završiti tadašnje srednjoškolsko obrazovanje („grammar school“), nakon čega je bez većih poteškoća upisao studiji agrokulture, te ga uspješno završio.⁷

⁵ Erich Fromm, *Anatomija ljudske destruktivnosti*, Naprijed, Zagreb, 1989., str. 134.

⁶ P. Longerich, *Heinrich Himmler*, str. 23.-27.

⁷ Isto, str. 27.

4.2. Preuzimanje SS-a

Dok je pohađao studiji agrokulture sve je više počeo razvijati antisemitske ideje. Naime, navodi se da je i tijekom Prvog svjetskog rata prvi put došao u dodir sa antisemitizmom, te ga prihvatio. No na studiju, tijekom svojih ranih dvadesetih, počinje sve više zagovarati antisemitizam. Tako je igrom sudbine na drugoj godini studija (1920.) upoznao Ernesta Röhma. Taj susret je bio presudan za tada mladog Heinricha Himmlera. Naime, Himmler se od prije divio Röhmu zbog njegovog doprinosa u Prvom svjetskom ratu, te je objeručke prihvatio Röhmov poziv u Reichskregsflagge (ultranacionalnu paramilitarnu organizaciju, koju je vodio i osnovao Ernest Röhme). Upravo je u toj ultranacionalističkoj grupi Himmler u potpunosti razvio svoj antisemitizam i mržnju prema Židovima. Njegova privrženost Röhmu očituje se u tome što je Himmler Röhma redovito posjećivao u zatvoru, ranih dvadesetih godina 20. stoljeća.⁸

Kako je vrijeme prolazio tako je Himmler postao sve više zaokupljen „Židovskim problemom“. Tom problematikom se počinje naglo baviti nakon što je ubijen ministar vanjskih poslova Walther Rathenau. Iako je već bio u Reichskregsflaggeu, koji je bio izrazito nacionalistički nastrojen, nakon ubojstva Rathenau, Himmler postaje službeno radikalni desničar, te zajedno sa desnim nacionalistima sudjeluje u demonstracijama protiv Versajskog ugovora, koji je bio na snazi već tri godine. Himmler je sve više razvijao svoj radikalizam, te je odlučio napraviti agresivne pomake naprijed u tom smjeru. Naime, odvažio je se i preko Röhma postao član Nationalsocijalističke njemačke radničke stranke (NSDAP). Napomenut ću da tada, 1923, NSDAP nije bila velika i jaka stranka, njeno je članstvo u tom trenutku činila samo nekolicina marginaliziranih nacionalista s radikalnim stajalištima. Njegov prvi veliki pothvat bio je sudjelovanje u Minhenskom puču. Taj puč organiziran je od strane Adolfa Hitlera i Ericha Ludendorffa (istaknuti njemački general iz Prvog svjetskog rata). Iako su očekivanja od Minhenskog puča bila velika, s obzirom na kvantitetu prikupljene mase prosvjednika, ipak se ništa ozbiljnije nije dogodilo, te je puč razbijen. Himmler je osobno sudjelovao u Minhenskom puču, te je bio više puta na ispitivanjima, ali sve optužbe su odbačene zbog nedostatka dokaza.

⁸ P. Longerich, *Heinrich Himmler*, str. 70.

No sudjelovanje u puču ipak ga je koštalo nečega. Naime, izgubio je reputaciju, te nije mogao pronaći posao.⁹

No te okolnosti nisu ponukale Himmlera da se okrene od nacizma ili da izađe iz NSDAP-a, već upravo suprotno, dane okolnosti samo su ojačale njegov radikalizam. Iako je Hitler bio u zatvoru, Himmler 1924. godine počinje raditi agitacijske i propagandne poslove za stranku. Himmleru je trebalo samo godinu dana da se promovira kao vrijedan član NSDAP-a, te je tako uz njegovu pomoć stranka rekonstruirana. Himmler je vidio da je se savršeno uklopio u nacističku mašineriju i zbog toga 1925. godine postaje članom SS-a. SS (Schulzstaffel) ili „Obrambeni korpus“, je tvorevina nastala 1925. godine, zamišljena je kao paravojna postrojba NSDAP-a, u svojim počecima brojala je skroman broj članova, ali kako je rasla Hitlerova i Himmlerova moć tako se SS promaknuo u jednog od glavnih branitelja nacističkog Reicha. Himmler je nedugo nakon članstva u SS-u dobio poziciju podvođe. Bio je izvanredan u svom poslu, te je revno statistički bilježio i popisivao sve neprijatelje stranke i Reicha. Ta činjenica i govor koji je Himmler održao Hitleru zapeli su vođu NSDAP-a za oko. Naime Himmler je imao ideju da tada slabašni SS pretvori u odanu i rasno čistu paravojnu tvorevinu, Hitleru se ta ideja svidjela. Iz tih razloga 1929. godine Hitler smjenjuje Heidenau (bivšeg ne tako pouzdanog vođu SS-a) te promiče Himmlera u vođu SS-a.¹⁰

Himmlerovo djelovanje u SS-u 1929. bila je prava revolucija za Obrambeni korpus. Naime, preustrojio je gotovo cijelu organizaciju. SS od tada potanko počinje voditi detaljnu kartografiju svih neprijatelja NSDAP-a, gdje se najviše ističu Židovi i Romi. Stavio je naglasak na strogu disciplinu i spartanski odgoj SS-ovaca. On je regulirao tjedne obveze SS-a do najmanjih detalja. Naglasak je stavljen na dril i vježbe manevra, glavni razlog za to je po Himmleru želja da se SS popularizira i privuče više članova. Što se tiče broja članova u samo godinu dana Himmler je uspio podići broj članova sa 270 na 1402 člana. Isto tako sve više je počeo ograničavati upotrebu alkohola SS-ovcima. Sve te „sitnice“ u manje od godinu dana

⁹ P. Longerich, *Heinrich Himmler*, str. 66.-69.

¹⁰ Isto, str. 113.-117.

pridonjele su jačanju stranke, te ju sada i njemačka javnost počinje shvaćati ozbiljno. Od 1930. godine počinje nezaustavljivi uspon SS-a, pod vodstvom Heinricha Himmlera.¹¹

4.3. Uspon SS-a i sukob s Röhmom

Razdoblje od 1930. godine pa narednih desetak godina bile su zlatno doba NSDAP-a, tj. nacizma, a samim time i Himmlerovog SS-a. Dolazi do velikih previranja u Njemačkoj. Izbija velika financijska kriza, gospodarstvo gotovo da i ne postoji, inflacija i devalvacija cvjetaju, sve to uzrokuje ogromne nemire među njemačkim narodom. Hitler kao čovjek „s ulice“ i blizak narodu nudi radikalne, pomalo i nerealne prijedloge kako izaći iz krize. Zbog svega ranije navedenog nacisti 1932. godine na izborima osvajaju gotovo 40% glasova i dobivaju velik broj zastupnika u Reichstagu (njemačkom parlamentu). Hitler na lukav način (paljenjem Reichstaga) 1933. godine dolazi do položaja čelnog čovjeka Reicha, tj. do mjesta kancelara. Gore navedeni događaji bili su ključni za naciste, jer su u manje od godinu dana došli do potpune vlasti u Njemačkoj. Zahvaljujući svemu tome SS i nacizam postaju popularni i dolazi do velikog odaziva u te grupacije. Bilježi se preko 50 000 članova 1933. godine u SS-u. Himmlerov rad bio je impresivan - preuzeo je SS, 1929. godine, te je tada imao manje od 300 ljudi, a nakon nepune tri godine uspio je pridobiti 50 000 novih članova u organizaciju.¹²

Sljedeći značajni povijesni događaj dogodio se je u proljeće 1933. godine. Naime, tada Himmler otvara prvi koncentracijski logor Dachau. Naravno taj logor otvoren je po Hitlerovom naređenju. Treba napomeniti da Dachau nije bio „u startu“ tako brutalan. On je imao ulogu jednog organiziranog zatvora. Njegova primarna namjena bila je zatvaranje političkih neistomišljenika (uglavnom Židova i komunista), a tek kasnije će, krajem četvrtog desetljeća 20. stoljeća, početi dobivati svoje prave obrise, brutalnog i sadističkog koncentracijskog logora. Uz logor valja istaknuti i još jedan događaj koji je uslijedio godinu dana kasnije, a za kojeg je odgovoran izravno Himmler. Naime, radi se o osnivanju jedne od najbrutalnijih postrojbi u

¹¹ P. Longerich, *Heinrich Himmler*, str. 113.-117.

¹² Isto, str. 135.-139.

ljudskoj povijesti, a to su Totenkopfverbände (jedinice Mrtvačke glave). Na njima je osobno inzistirao Himmler, a njihovi začeci počinju u sklopu Dachaua. Iste godine dolazi do sukoba na relaciji Hitler-Röhm. Naime Röhm je bio vođa Sturmabteilung-a, (Jurišne jedinice), organizacije koja je bila vjerna Hitleru sve do sukoba Röhma s Hitlerom. Dokaz o snazi SA je brojka od tri milijuna članova, a i sama pozicija Röhma kao ministra obrane nije bila beznačajna. Taj sukob prouzročio je Noć dugih noževa koja se odvila u ljeto 1934. Hitler je isprva oklijevao ući u obračun s SA-om, ali su ga Göring i Himmler uvjerali da je to jedini pametan potez.¹³ Plan za neutralizaciju SA, za kojeg je većim dijelom odgovoran Himmler, bio je savršen. Röhm je dočekan, uhapšen i ubijen. Naravno tu nije bio kraj ubojstava, jer organizacija od 3 milijuna ljudi mora imati više vođa. Sljedeći korak bila je likvidacija ostatka vodstva SA, točan broj ubijenih se ne zna, ali sigurno nije niži od sto ljudi. Ta Noć za Himmlera imala je krucijalan značaj, naime, neutralizacijom vodstva SA došlo je do ogromnog porasta moći SS-a. SA se gotovo u potpunosti raspao, Himmler ga je preuzeo i rastrojio. Isto tako Himmler je unaprijeđen, tj. njegova titula je unaprijeđena (Reichsführer), te je Himmleru omogućila vrhovnu poziciju u SS-u, a samim time i u Reichu. Iznad njega je samo stajao svemoćni Adolf Hitler, kojemu je Himmler neposredno odgovarao.¹⁴ Za kraj ovog poglavlja treba istaknuti da je Himmler još prije Drugog svjetskog rata, u suradnji s Reinhardom Heydrichom, 1939. godine, osnovao SiPo, odnosno njemačku tajnu policiju.

4.4. Himmler i zbivanja u Drugom svjetskom ratu

Dana 1.9.1939. godine počeo je najveći svjetski sukob u povijesti čovječanstva, tj. Drugi svjetski rat. Naime, Hitler nije mogao samo tek tako ući u Poljsku trebalo mu je opravdanje. Heydrich, Goebbels i Himmler dobili su zadatak da osmisle to „opravdanje“. Oni su ustanovili *Operaciju Himmler* koja je trebala pružiti Njemačkoj alibi za invaziju na Poljsku. Naime, ideja je bila da se njemački vojnici preruše u Poljake te napadnu vlastitu radio postaju. Plan je izvršen, prošao je uspješno, ali je bio vrlo proziran, no poslužio je svrsi. Treba dodati da su Heydrich i

¹³ William Shirer, *Uspon i pad trećeg Reicha*, Znanje, Zagreb, 1977., str. 194.

¹⁴ P. Longerich, *Heinrich Himmler*, str. 170.-177.

Himmler po Hitlerovom naređenju osnovali Einsatzgruppen, koje je vodio Heydrich. Najednostavnije rečeno njihova uloga bila je etničko čišćenje Poljske od Poljaka i Židova.¹⁵

Sljedeći značajan Himmlerov potez bio je stvaranje „Generalnog plana za istok“. Naime, ideja je bila da se istočne i baltičke zemlje podvrgnu kolonizaciji njemačkog etnikuma. Za taj mu je pothvat bilo potrebno deset milijuna Nijemaca, dok bi se s tih područja protjeralo nešto više od trideset milijuna domicilnih stanovnika. Njemačka je tim planom nastojala proširiti granice za oko tisuću kilometara na istok, a plan je trebao biti sproveden tijekom idućih desetak godina. Himmler je bio opsjednut arijanstvom i arijanskom rasom, zanimao se jako za rasnu filozofiju. Navodi se da je u svoje redove, osim Nijemaca, regrutirao samo stanovnike zemalja sjeverne Europe. Njegova opsjednutost arijanstvom i rasnom problematikom vodi nas do sljedećeg nezaobilaznog događaja Drugog svjetskog rata, odnosno holokausta. Prva značajna stvar koju je napravio tijekom holokausta bila je osveta za ubojstvo Heydricha. Naime, njega su ubila dvojica Poljaka, što je razbjesnilo Hitlera, te je on naredio Himmleru da provede akciju osvete. Himmler je izvršio *Operaciju Reinhard* (ime je dobila Heydrichu u čast), te je u ime osvete poubijao stanovništvo sela Lidica i Ležakya. Himmlera se može istaknuti kao jednog od glavnih ljudi holokausta sa svojim idejama istrebljenja poljske inteligencije. U prilog tome ide i njegov poznati govor kojega je održao u Poznanu, 1943. godine. Parafrazirati ću samo neke dijelove njegovog govora. Naime, on navodi da su Židovi izdali Njemačku u Prvom svjetskom ratu, također dodaje da se mora provesti židovska evakuacija (eufeminizam za pokolj). Isto tako ističe kako samo individualci mogu podnijeti taj teret istjerivanja Židova, naglašava da sve što se radi, radi se zbog Njemačke, a ne iz vlastitih interesa.¹⁶

U zadnjim godinama rata, tj. 1944. godine Stauffenberg (visoki njemački vojni časnik) kuje neuspjelu zavjeru protiv Hitlera. Reich je već u dubokoj krizi, te se nalazi u bezizlaznoj situaciji, ali Himmler i dalje ostaje vjeran svome vođi. Kao odgovor na neuspjel atentat na Hitlera, Himmler oformljuje jedinice koje su ubile skoro pet tisuća ljudi, a sve u svrhu pronalaska urotnika. Himmler se osjećao osramoćenim, jer nije na vrijeme otkrio urotu, ali upravo suprotno njegovim očekivanjima Hitler ga je unaprijedio, te je tako Himmler postao

¹⁵ P. Longerich, *Heinrich Himmler*, str. 425.-427.

¹⁶ *Heinrich Himmler's Speech at Poznan (Posen)*, 2008, URL: <http://holocaust-history.org/himmler-poznan/index.shtml>, (25.6.2014.)

ministar unutarnjih poslova. Također vođa Trećeg Reicha dao je Himmleru i vrhovne vojne ovlasti kako bi lakše konsolidirao ostatak vojske.¹⁷

1945. Reich je kapitulirao. Treba istaknuti da je Himmler čovjek koji ipak nije ostao do kraja uz Hitlera, jer su se 20. 4. 1945. (na Hitlerov rođendan) našli Hitler i Himmler, te je tada Himmler izrazio totalnu lojalnost. Himmler je napustio Berlin 20.4. Nedugo zatim Göring je pokušao uz pomoć Himmlera preuzeti vlast Hitleru iza leđa, te pregovarati u ime Reicha. Isto tako Himmler je na zapadnom bojištu pokušao voditi pregovore umjesto Hitlera. Sve to je razljutilo Hitlera, te im je oduzeo sva odlikovanja i zapovijedio da ih se strijelja, i za svog nasljednika odredio Karla Dönitza. Kada su pregovori prošli loše po Himmlera, on se je dao u bijeg i skrivanje. No uhvaćen je i proveden na istraživanje. Na kraju je uz riječi, „Ich bin Heinrich Himmler“, izvršio samoubojstvo s cijanidom, te tako nije dospio do Nürnberškog suđenja¹⁸

5. Hermman Göring

5.1. Rani život i ulazak u NSDAP

Hermman Göring, najstariji predstavnik velikog nacističkog trijumvirata, rođen je 1893. godine u Rosenheimu. Njegov otac Heinrich Ernst Göring bio je visoko pozicionirani časnik u Njemačkoj konjici. S druge strane Göringova majka Franziska Tienfenbrunn nije bila niti učena niti dobro pozicionirana u društvu, naime, ona je bila seoskog podrijetla. Hermman je imao još četvero braće (od kojeg valja spomenuti Alvera Göringa, koji će se kasnije istaknuti kao veliki antinacist) i sestara, s kojima je uglavnom bio u dobrim odnosima. Njegovo djetinjstvo je proticalo bez nekih većih kontroverzi. Također treba dodati da antisemitizam, koji je upravo uzeo maha u Njemačkoj tih godina (kasno 19. stoljeće), nije uspio pridobiti obitelj Göring, koja se pozicionirala kao neutralna po tom pitanju. To je zanimljiva činjenica s obzirom da je Göring

¹⁷ P. Longerich, *Heinrich Himmler*, str. 711.-714.

¹⁸ Isto, str. 731.-736.

(Hermann) u kasnijim godinama svog života postao jedan od glavnih zagovornika istrebljenja židovskog naroda. Po uzoru na svog oca, Göring se još od malih nogu počeo zanimati za vojničku karijeru. Prvi svjetski rat izbio je 1914. godine, te Göring (tada star 21 godinu) nije dugo čekao da se odazove u vojnu službu. Göring počinje svoj ratni put u pješadijskim postrojbama na francuskoj granici, no njegova prva godina u vojnoj službi nije prošla dobro, jer je morao biti hospitaliziran. Nedugo nakon toga vraća se na bojište, te opet biva ozlijeđen, no ovaj put dobiva Željezni križ, kao nagradu za službu. Göring, koji će kasnije postati zapovjednik reichovih zračnih snaga, svoj prvi susret sa avijacijom ostvaruje upravo u Prvom svjetskom ratu. Avijacija je postala njegova opsesija, a rat je završio s 22 zračne pobjede, te je na osnovu toga dobio gotovo sva moguća odlikovanja njemačke avijacije. Na kraju Prvog svjetskog rata dobiva status veterana i na temelju svoje vojne službe dobiva neizmjeran ugled u devastiranom njemačkom društvu. Göring, ogorčen porazom Njemačke, na kraju Prvog svjetskog rata počinje profilirati svoj antisemitizam. Naime, on je postao zagovornik ideje da Njemačka vojska nije izgubila rat, već da je izdana od strane civilnih ministarstava, u kojima su se našli Židovi, komunisti i ponajviše republikanci u Reichstagu.¹⁹

Göring službeno postaje nacist 1922. godine ulaskom u NSDAP. On je sve od kraja rata zagovarao ideje radikalnih nacionalista, koji su se uglavnom okomili na komuniste. Göring je imao veliku karizmu, te je uspio osvojiti šefa NSDAP-a, tj. Adolfa Hitlera, gotovo trenutno. Stoga je Hitler, koji je cijenio i respektirao Göringa, postavio upravo njega na čelo tadašnjeg SA dodijelivši mu titulu generala. Iduće godine, 1923., kada je Hitler po uzoru na Mussolinijevo preuzimanje vlasti u Rimu, pokrenio Minhenski puč. O samom Puču sam ranije govorio, stoga ću sada samo istaknuti da je Göring, poput Himmlera, osobno sudjelovao u njemu. U njemu je Göring dobio težu ozljedu noge, nakon što je policija razbila sudionike Hitlerove i Ludendorffove „manifestacije“. Uslijedila su uhićenja, Göring iako ranjen, uspio je pobjeći i zaliječiti se. Navodi se da je tijekom tretmana svoje ozljede postao ovisnik o morfiju, što je potrajalo sve do njegovog samoubojstva. Göring je čak četiri godine bio „ispod radara“, skrivajući se, jer je njegova glava bila ucijenjena sve do 1927. godine, kada su uslijedile amnestije. U međuvremenu Göringova žena Carin umire od srčanog zastojanja, ta osobna

¹⁹ Herman Göring Biography, 2014. URL: <http://www.biography.com/people/hermann-göring-37281#awesm=~olcy8ZreS5Nrx1> (25.6.2014.)

tragedija vraća Göringa u igru, u NSDAP-u, koji je sad, krajem tridesetih, postao puno jači i popularniji nego za vremena Minhenskog puča.²⁰

5.2. Göring i 1930.-te

Göring se vraća u velikom stilu. Ekonomija Reicha propada, nacisti „divljaju“ i žele vlast. Göring dobiva diplomatsku misiju u Vatikanu, da razgovara sa budućim papom Pijom XII. Misija nije prošla najbolje te se on vraća u Njemačku. Idući njegov zadatak bio je osobno sudjelovanje u provođenju zavjere protiv komunista 1933. godine. Naime, kao što sam ranije spomenuo Hitler je, kako bi pridobio birače i okrenio ih od komunista (marksista), odlučio zapaliti Reichstag te pritom optužiti komuniste. Desna ruka u tome bio mu je Hermann Göring. Naime, Göring je prvi došao pred Reichstag, dok je gorio, te je odmah optužio komunističko vodstvo za to. Pri progonima komunista stradalo je više tisuća ljudi. Tijekom Nürnberškog suđenja, njemački general Halder rekao je da je Göring, 1942. godine tijekom Hitlerovog rođendana, priznao da je zapalio Reichstag i to riječima: „Jedini koji zapravo zna što se dogodilo s Reichstagom sam ja, jer sam ga ja zapalio.“²¹

Hermann se nakon paljenja Reichstaga promaknuo u desnu Hitlerovu ruku. Hitler ga je imenovao za ministra unutarnjih poslova Pruske. Ta ovlast mu je omogućila stvaranje, jednog od najznačajnijih predstavnika nacističkog režima, Gestapa (Geheime Staatspolizei). Naime, Gestapo je stvoren iz razloga da širi teror, jer po Göringovom mišljenju dotadašnja tajna policija nije bila dovoljno brutalna. Nedugo nakon stvaranja Gestapa, Göring predaje upravu službe Himmleru. Također je iste 1933. godine političku policiju povjerio Rudolfu Dielsu.²² Nedugo zatim (1935. godine) Göring dobiva položaj ministra zrakoplovstva koji će zadržati sve do kraja rata. Naime, čelni čovjek Luftwaffea je, unatoč odredbama Versajskog ugovora o zabrani proizvodnje ratne avijacije, uspio stvoriti impresivnu zračnu silu do početka Drugog svjetskog rata. Sljedeći značajan Göringov potez bio je potpisivanje Hosbahova memoranduma,

²⁰ W. Shirer, *Uspon i pad Trećeg Reicha*, str. 14.

²¹ Isto, str. 193.

²² Skupina autora, *Velika ilustrirana povijest svijeta*, Otokar Keršovani, Rijeka, 1988., str. 7333.

dokumenta koji označava prekretnicu u Hitlerovoj vanjskoj politici. Hosbahov memorandum je službeno svjedočanstvo radikalizacije njemačke vanjske politike. Naime, njega je potpisao i sam Hitler uz izravan utjecaj Hermanna Goringa, i još nekoliko ratnih generala.²³

Zadnji događaji, prije Drugog svjetskog rata, u kojima je izravno sudjelovao Hermann Göring bili su pripojenje Austrije i Sudeta. Naime, Göring je kao i Hitler htio ubrzati razvoj njemačke ekonomije, a i prije svega ratne mašinerije. Jedini problem bio je skori nedostatak prirodnih sirovina i ruda. Kao najlogičnije rješenje, po tom pitanju, nudilo se pripajanje Austrije, jer je imala bogatu pokrajinu Stiriu. Göring je to predložio Hitleru, a ovaj pak sa zadovoljstvom prihvatio, jer Hitler je već neko vrijeme imao planove za pripajanje svoje domovine Reichu. Iz svih gore navedenih razloga Austrija je, gotovo neposredno prije rata, 1938. godine pripojena Njemačkoj.²⁴ Zadnji predratni potez bilo je sudjelovanje u pripajanju Sudeta, koje je Hitler uspio „isposlovati“ zbog britanske slabosti i politike popuštanja.²⁵

5.3. Hermann Göring i Drugi svjetski rat

Göring je bio veliki skeptik po pitanju Drugog svjetskog rata. Naime, on je smatrao da se Njemačka nije još dovoljno gospodarski konsolidirala, te da ne bi logistički mogla podnijeti teret dugogodišnjeg ratovanja, no nije mogao ništa učiniti, jer je Adolf Hitler odredio da invazija na Poljsku počinje 1.9.1939. Rat je počeo, a s tim činom Göring postaje drugi čovjek Trećeg Reicha, jer Hitler upravo njega navodi za svoga nasljednika.²⁶ Kao što sam ranije istaknuo Göring je još 1935. godine postao čelni čovjek Luftwaffea, stoga je tijekom Drugog svjetskog rata uglavnom bio zadužen za koordiniranje njemačkim zrakoplovstvom. Naime, povijest pamti da je Hitler izveo tzv. Blitzkrieg, te prvih godina rata uspio osvojiti veliki dio europskog teritorija, no moramo istaknuti da je u Hitlerovom Blitzkriegu jedan od glavnih čimbenika bilo zrakoplovstvo. Luftwaffe, pod Göringovim zapovjedništvom, bio je najzaslužniji segment

²³ Peter Calvocoressi, *Totalni rat*, Rad, Beograd, 1987., str. 60.-61.

²⁴ Richard Evans, *The coming of the Third Reich*, Allen Lane, London, 2003., str. 546.-552.

²⁵ R. Evans, *The coming of the Third Reich*, str. 574.

²⁶ W. Shirer, *Uspon i pad trećeg Reicha*, str. 595.-599.

njemačke vojske za brzo osvajanje Nizozemske, Poljske, Francuske i Belgije.²⁷ Zbog svih tih početnih uspjeha Hitler, 1940 godine, dodjeljuje Göringu titulu Reichmarschalla. Ta titula je označavala vrhunac Göringove vojničke karijere, jer je sada bio nadređen svim maršalima u Reichu.

Sljedeći značajan Göringov potez bio je sudjelovanje njegovog Luftwaffea u bitci za Britaniju. Operacija *Morski Lav* završila je katastrofalnim neuspjehom, Göring je obećao Hitleru ekspresno osvajanje Britanije, ali to se nije dogodilo. Naime, on je osobno vodio sve pothvate (u Luftwaffeu) vezane uz operaciju Morski Lav, no Reich nije uspio izboriti dominaciju nad zračnim prostorom, te je podbacio. Ipak Göring nije dopustio da mu se reputacija naruši, te je uz Hitlerovo dopuštenje odobrio konstantno, višemjesečno bombardiranje Britanije. Šteta koju je prouzročio britanskim gradovima omogućila je njegovom ugledu da ostane neokaljan u Reichu. Sljedeće godine bile su teške za Göringa i Luftwaffe. Naime, došlo je do neuspjele kampanje na SSSR. 1942. godine dolazi do bitke za Staljingrad, njemački vojnici ostaju uklješteni na bojištu, Göring obećava da će slati čak 300 tona namirnica svaki dan. Nažalost po Göringa, Luftwaffe ne uspijeva dnevno isporučiti ni 120 tona, stoga Luftwaffe postaje jedan od izravnih krivaca za predaju njemačkih vojnika u Staljingradu. No najveće razočaranje dolazi sljedeće, 1943. godine kada američki bombaderi uspješno gađaju njemačke gradove. To je bila najava kraja za Göringa. On je ostao na čelu Luftwaffea, ali je izgubio Hitlerovo povjerenje, te postaje marginaliziran. Dolazi do kraja rata, Njemačka je u rasulu. Hitler okuplja svoje najbliže ljudstvo na svoj rođendan, 20.4.1945. Göring stiže dva dana kasnije, te osobno od Hitlera saznaje da je rat službeno izgubljen. Göring je bio „čovjek od akcije“, te je, sjetivši se Hitlerovih riječi još s početka rata (kada mu je Hitler priopćio da je on njegov nasljednik), nastojao uzeti stvar u svoje ruke. Smatrao je da Hitler ostankom u Berlinu postaje „živi mrtvac“ i da je samo bilo pitanje dana kada će poginuti. Na temelju toga Göring je pokušao preuzeti vlast.²⁸ Naime, on je Hitleru poslao telegram, ponudivši mu da ga (Hitler) imenuje svojim zamjenikom i da mu omogući da pregovara u njegovo ime. Također mu je poručio ako ništa ne odgovori, da će on na svoju ruku preuzeti vlast. Hitler je to protumačio kao izdaju, te naredio skidanje Göringovih odlikovanja, a nedugo zatim naredio je SS-u da ga ubiju. Kao što sam ranije spomenuo, Hitler je, razočaran

²⁷ W. Shirer, *Uspon i pad trećeg Reicha*, str. 721.-723.

²⁸ Isto, str. 1110.-1116.

svojim nacističkim vrhom, prije ubojstva, odredio Karla Dönitza za svog nasljednika. Göring je bio u bezizlaznoj situaciji, te se odlučio na bijeg prema zapadu i predaju američkim vojnicima 6.5.1945. godine. Naime, on je odjeven u najsvečaniju uniformu i sa svim svojim odličjima pokušao ishoditi audijenciju kod Eisenhowera. Nadao se da će ga Eisenhower razumjeti kao vojskovođu, no umjesto Eisenhowera dočekao ga je zatvor u Augsburgu.²⁹ Ta predaja mu je ujedno spasila život, jer je SS imao naređenje da ga smakne.

Zadnja crtica iz Göringova života odnosi se na Nürnberško suđenje. Naime, on je u datoj situaciji bio drugi čovjek Reicha, ispred njega se nalazio samo Karl Dönitz. Sudilo mu se za četiri točke optužnice: optužnica za zavjeru, ratne zločine, zločine protiv čovječnosti i za izvršenje ratne agresije. Göring se izjasnio da nije kriv. Suđenje je potrajalo preko dvjesto dana. On je uporno tvrdio da nije kriv, da nije imao nikakve ovlasti da spriječi masakre, te da nikad nije zastupao antisemitizam. Branio se činjenicama da se nije mogao suprotstaviti Hitleru, jer bi to značilo gotovo sigurnu smrt za njega i njegovu obitelj. Za holokaust i nacističke logore smrti govorio je da nisu bili pod njegovom upravom, već pod Himmlerovom, te da je on odgovoran za njih. Govorio je da je uvijek bio prvo diplomat i političar, a tek onda vojnik. Göringova obrana je podbacila, te je optužen po svim točkama optužnice. Njegova kazna bila je smrt vješanjem, no on ju nije dočekao. Također je zamolio sud da ga strijeljaju kako bi imao vojničku smrt, a ne da ga se vješa kao običnu propalicu, no to je odbijeno.³⁰ Noć prije izvršenja kazne Göring je popio cijanid, te tako izvršio samoubojstvo. Postojale su mnoge kontroverze oko pitanja kako je ta kapsula cijanida unešena u njegovu ćeliju. No stvar je razriješena tek 60 godina nakon njegove smrti, kada je američki vojnik priznao da je na prijevaru prokrijumčario tabletu Göringu.³¹

5.4. Göringova strast

Želio bih istaknuti da Göring, iako osuđen kao ratni zločinac i u povijesti upamćen kao jedan od najvećih sadista ljudskoga roda, ipak posjeduje zapanjujuć intelekt. Naime, tijekom Nürnberškog suđenja, dokazano je da je većina nacističkog vrha bila iznimno inteligenta, te da je

²⁹ Robert Edsel, Bret Witter, *Odred za baštinu*, Fraktura, Zagreb, 2013., str. 410.

³⁰ R. Edsel, B. Witter, *Odred za baštinu*, str. 410.-411.

³¹ *Guard gave Göring suicide pill*, 2005, URL: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/4247069.stm> (25.6.2014)

imala razne strasti. Göring je imao IQ 138 što je daleko od prosječnog čovjeka. Također je posjedovao veliku strast za umjetninama, čak toliko veliku da je opljačkao pola Europe u potrazi za najvrijednijim raritetima. Naime, Göringa se navodi kao bahatog, pohlepnog i vrlo samozivog čovjeka, koji se često natjecao osobno s Adolfom Hitlerom u skupljanju umjetnina po cijeloj Europi. Hitler je imao ideju da napravi muzej u Linzu s najvrijednim umjetničkim djelima iz cijele Europe, a glavna konkurencija u tome bio mu je upravo Göring, koji je često izvan Hitlerova znanja ostavljao vrijedne stvari isključivo za sebe. Najdraža meta za krađu umjetnima bili su mu naravno Židovi. Stoga je 1940. godine izdao naredbu o raspodjeli židovskog umjetničkog blaga. Sam spis sastoji se od šest točaka od kojih su najvažnije prve dvije. Prva govori da prvo pravo izbora ima Hitler, a sve ostalo što ostane ide osobno Reichmarschallu tj. Göringu, a onda kasnije Rosenbergu.³² Literatura navodi da je Göring po pitanju svoje strasti bio vrlo površan, zanimala ga je prvenstveno kvantiteta umjetnina, stoga je često bio prevaren³³ Njegova glavna riznica i skupljalište umjetnina bili su u dvorcu Carinhllu. Navodi se da je bio prepun raznih slika, da je doslovno imao toliko djela da nije bilo mjesta na zidovima za njihovo izlaganje. Naravno to nije bila jedina Göringova umjetnička riznica, ali je svakako bila najbrojnija. Ako se Carinhall ističe po kvantiteti onda se bunker u Kurfustu ističe po kvaliteti. Tamo su bila sačuvana njegova najvrijednija djela koja su bila zaštićena od zračnih napada.³⁴ Treba dodati da je bio strastven obožavatelj nizozemskih slikara. Tako se ističe da je posjedovao trideset slika Jacoba von Ruisdaela, preko trideset slika Francois Bouchera, te čak više od četrdest slika Nizozemca Jana van Goyena. Koliko mu je bilo stalo da „njegovih“ umjetnina najbolje govori činjenica da je zadnjih dana prije predaje uvijek putovao vlakom, te da je imao prepune vagone umjetnina.³⁵ Priča o umjetninama završava na Nürnberškom sudu. Kao i ostale zločine, negirao je bilo kakvu pljačku, te je rekao da je imao namjeru sve umjetnine ostaviti njemačkim muzejima. Također tijekom suđenja, pred samoubojstvo, doživio je šok kada je saznao da je njegova slika Johannes Vermeera „Krist sa grešnicom“ zapravo krivotvorina, a za nju je dao 150 drugih slika.³⁶ Göring se ubio, a njegove umjetnine su zaplijenjene, te uglavnom vraćene vlasnicima, narednih godina poslije rata.

³² R. Edsel, B. Witter, *Odred za baštinu*, str. 35.

³³ Isto, str. 200.

³⁴ Isto, str. 248.

³⁵ Isto, str. 349.

³⁶ Isto, str. 349.

6. Joseph Goebbels

6.1. Rani život i NSDAP

Joseph Goebbels rođen je 1897. godine u Rheydatu. Njegovi roditelji (majka Maria Catharina i otac Fritz) nisu poticali iz dobrostojećih obitelji, te ni oni sami nisu uspjeli napraviti značajan pomak na socioekonomskoj ljestvici. Naime, oni su bili niži srednji stalež tadašnjeg njemačkog društva.³⁷ Goebbelsovo djetinjstvo obilježeno je raznim problemima. Prije svega u svojoj četvrtoj godini doživio je strašan događaj, koji će ga obilježiti i fizički, ali i psihički do kraja života. Naime, on je u četvrtoj godini obolio od upale koštane srži u potkoljenici, te je cijeli svoj život proveo šepajući. Taj hendikep teško ga je obilježio i ostavio ogroman trag na njegovoj psihi. Njegove frustracije zbog hendikepa su bujale, sve dok ih nije naučio pretvoriti u svoju snagu. Stigmatiziran od strane druge djece, loš u bilo kojem obliku fizičkih aktivnosti, sve to iskoristio je da pokupi najbolje ocjene, te si tako otvori put doktoratu filologije, kojeg je dobio 1921. godine. Za razliku od Himmlera i Göringa, Goebbels, zbog svoje noge, nije mogao sudjelovati u Prvom svjetskom ratu. Nakon toga razočaranja, on shvaća da je njegov hendikep zapravo njegov blagoslov, te navodi „...sada sam se naučio odricati“.³⁸ Upravo to odricanje i strogi spartanski odnos prema sebi stvorili su od njega osobu koja je svoje fizičke nedostatke naučila kompenzirati dosjetljivim govorima, s kojima bi odvratio pozornost od svoje vanjštine. Koliko god uspio sakriti svoj hendikep on i dalje biva iznutra osakaćen, te tijekom svoje novinarske karijere stvara lika (u svom romanu) Michela Voormana, koji je pun mržnje i samosažaljenja prema sebi, kroz njega izražava ogorčenje prema društvu, koje je nemilosrdno i koje mu se ruga.³⁹ Iako je dobio naslov doktora, Goebbels nije mogao dostojanstveno živjeti. Svi raniji navedeni čimbenici plus materijalna oskudica dovode ga do egzistencijalnog ruba. Od ranih dvadesetih postaje antisemit, te za svoju bijedu počinje kriviti Židove i zapadni kapitalizam. Također na to je nadovezao i nacionalni problem, rekavši da je cilj zapada i Židova,

³⁷ W. Shirer, *Uspon i pad Trećeg Reicha*, str. 109.

³⁸ Guido Knopp, *Hitlerovi pomoćnici*, Profil, Zagreb, 2007., str. 34.

³⁹ Ivan Tučak, *Joseph Goebbels*, 2009., URL <http://www.povijest.net/v5/zivotopis/svjetski-zivotopisi/2009/joseph-goebbels/> (25.6.2014.)

kroz gospodarsko sramoćenje Njemačke, ukloniti svaku nacionalnu vladavinu.⁴⁰ Od tada smatra da je jedini put u bolju budućnost borba protiv međunarodnog židovstva.

Logičan slijed događaja nalaže da će sljedeći Goebbelsov potez biti ulazak u nacističku stranku, što je i bio. Naime, 1924. godine, Goebbels kontaktira zatočenog Hitlera koji ga, iako u zatvoru, prihvaća kao člana. Za rani Goebbelsov nacistički razvoj najznačajniji čovjek je Gregor Strasser, koji je vodio naciste u sjevernoj Njemačkoj. Nedugo nakon njegova ulaska u stranku dolazi do sukoba u stranci. Naime, došlo je do pitanja što treba doći prvo u nacionalsocijalističkoj stranci, nacionalizam ili socijalizam. Kada se Hitler vratio iz zatvora 1926. godine, on je uklonio svaku sumnju u kojem bi pravcu NSDAP trebao ići. Naime, Hitler je smatrao da pretjerani socijalizam u stranci pretvara NSDAP u boljševičku stranku, te ga je iz tih razloga odbacio, tj. umanjio. To je bilo veliko razočaranje za Goebbelsa, koji se po prvi puta razočarao u svoga idejnog vođu. Iako suprotstavljenih mišljenja, Hitler je vidio ogroman talent u Goebbelisu, stoga mu je ponudio mjesto vođe berlinskog sektora, u zamjenu da se odrekne svojih uvjerenja o socijalizmu unutar NSDAP-a.⁴¹ Gobbels je bio polaskan, mislivši da je to prilika koju ne smije odbiti, te je od tada izmijenio svoje stavove po pitanju socijalizma u stranci.

Njegov položaj u Berlinu omogućio mu je da u potpunosti formira svoj najveći talent, odnosno manipulaciju masama. Tu manipulaciju razvio je kroz propagandu i ekspresivno govorništvo. Naime, tada počinje uviđati da je propaganda sredstvo kojem nije svrha da bude inteligentna već da vodi do uspjeha. Također navodi da tisak nije neprijatelj, nego suradnik vlade, da tisak i vlada teže istome cilju. On je vjerojatno bio i najinteligentniji Hitlerov suradnik. Njegovo oružje od berlinskih godina (od 1926. pa nadalje) postaje njegov intelekt i retorika. Njegova propaganda postaje glavna riječ nacije, on shvaća da se narod ne dobiva uz pomoć laži već uz pomoć poluistina, jer kako literatura navodi, najdjelotvornije zamućuju svijest polulaži, a ne otvorene neistine.⁴² Goebbels je zagovarao poluistinu, jer se uvijek mogao pozvati na onaj istiniti dio i tako navoditi mase prema vlastitim željama. On otvoreno priznaje da iskorištava najfundamentalniji ljudski instinktivizam njemačkog naroda: rasizam, ksenofobiju, klasnu

⁴⁰ G. Knoop, *Hitlerovi pomoćnici*, str. 44.-46.

⁴¹ W. Shirer, *Uspon i pad trećeg Reicha*, str. 114.

⁴² G. Knoop, *Hitlerovi pomoćnici*, str. 11.

problematiku... Goebbelsova retorika se sve više svidjela Hitleru. Kako je izbila velika depresija i došlo do kraha njemačkog gospodarstva nastala je borba za glasove birača. Postavljeno je pitanje u kojem će smjeru ići nacistička propaganda. Strasser, dotadašnji ministar propagande želio je staviti naglasak na industrijsku radničku klasu, dok je Hitler (i Goebbels) zagovarao da propaganda mora privući nižu srednju klasu, koja je po Hitlerovom mišljenju bila brojnija. Taj sukob je rezultirao smjenom Strassera kao ministra propagande, te postavljanjem Goebbelsa na tu dužnost.⁴³

6.2 Propaganda i Kristalna noć

Goebbels se pokazao kao genije propagande. Dolazak nacista na vlast najviše je posljedica gospodarskog uništenja Njemačke, no kad bih morao istaknuti jednog čovjeka, koji je (uz deperesiju) omogućio uspon nacista to bi definitivno bio Joseph Goebbels.

Naime, on je najzaslužniji što su nacisti uspjeli doći na vlast u razdoblju od 1930. do 1933. godine. Cijelu kampanju izbora za Reichstag i promoviranja Hitlera kao kancelara osmislio je upravo on. Naime, on je popularizirao Hitlera kao spasitelja njemačkog naroda. Počinje koristiti elektroničku propagandu kroz kino i radio. Stvara parade i masovne zborove, sve to okupira pažnju naroda koji je omogućio ulazak nacista u njemački parlament. Zadatak Goebbelsovog ministarstva bio je podređivanje „svake pore“ njemačkog društvenog života nacizmu i nacionalsocijalističkoj ideji. Upravo on počinje organizirati ogromne sletove u čast nacističkoj kulturi i ideologiji. Kroz propagandu počinje stvarati nacističke „heroje“, razvija antisemitske osjećaje kod njemačkog naroda. Himmler i Göring su upravljali vojnim kadrom, no Joseph Goebbels je upravljao cjelokupnim njemačkim društvom i toga je bio vrlo dobro svjestan. Naime, ova izjava to argumentira „...da sam rekao ljudima: skočite s trećeg kata-oni bi to učinili.“⁴⁴ Svjestan svoje neupitne moći i kontrole nad njemačkim narodom, njegov sljedeći potez bio je osnivanje ureda, koji su nadzirali svaki i najmanji detalj koji je bio tiskan ili prikazan

⁴³ W. Shirer, *Uspón i pad Trećeg Reicha*, str. 109.-114.

⁴⁴ G. Knoop, *Hitlerovi pomoćnici*, str. 37.

u Njemačkoj. Ti uredi vršili su strogu represiju prema djelima komunističkih, židovskih i antinacističkih pisaca, neovisno od tematike djela. Tako je dao blagoslov akciji spaljivanja 20000 knjiga židovskih pisaca, tom spaljivanju knjiga osim „nacifikacije“ društva, vjerojatno je pripomogao razlog što je Goebbels bio neuspjeli književnik.⁴⁵ Goebbels je proveo strogu „nacifikaciju“ cjelokupnog njemačkog društva, no on je shvaćao da se narod ne smije osjetiti potlačenim. Iz tog razloga Goebbels nastoji približiti kulturu masama, prodajući im jeftinije medijske prijenosnike. Isto tako nastavio je sa snimanjem filmova raznih žanrova kako bi „opustio“ narod, ali je uz svaki film vrlo perfidno gurao nacističku propagandu.⁴⁶

Sljedeća epizoda iz Goebbelsova života vodi nas do Kristalne noći. Naime, 1938. godine, na obljetnicu Minhenskog puča, Hitler Goebbelsu dopušta da provede stroge represije protiv Židova. Tome je prethodilo ubojstvo njemačkog diplomata u Parizu, ponukan tim ubojstvom Goebbels je uspio umoliti Hitlera da mu omogući ranije spomenutu akciju. Cilj akcije bilo je trajno udaljšavanje Židova iz njemačkih gradova, a po mogućnosti i iz Europe. Tako je noći s devetog na deseti studeni 1938. godine nacistička stranka uz pomoć jedinica SA provela antižidovsku akciju u kojoj je ubila skoro 100 Židova. Cjelokupna židovska infrastruktura devastirana je diljem Njemačke. Također se navodi da je nešto manje od 40 000 Židova prebačeno u razne logore, uglavnom koncentracijske. Svi ti nemiri rezultirali su velikim židovskim migracijama iz Njemačke. Navodi se da je gotovo 100 000 Židova pobjeglo iz Njemačke nedugo nakon akcije. Uži Hitlerov vrh bio je bijesan na Goebbelsa (ali ne i Hitler), jer se nije s njima konzultirao oko provođenja akcije. a i ujedno je Njemačku gurnuo jedan korak bliže ratu, navukavši bijes susjednih zemalja.⁴⁷ Tome ide i u prilog Himmlerova izjava iz 1939. godine: „Meni je doktor Goebbels uvijek bio stran, ali sam se suzdržavao u svojem mišljenju.“⁴⁸ Ovdje Himmler ne želi otvoreno napasti Goebbelsa zato što je bio Hitlerov miljenik, ali je očigledno da se ne slaže s njegovim idejama i razmišljanjima

⁴⁵ Ivan Tučak, *Joseph Goebbels*, 2009., URL <http://www.povijest.net/v5/zivotopis/svjetski-zivotopisi/2009/joseph-goebbels/> (25.6.2014.)

⁴⁶ W. Shirer, *Uspon i pad Trećeg Reicha*, istr. 167.-187.

⁴⁷ Isto, str. 385.-391.

⁴⁸ G. Knoop, *Hitlerovi pomoćnici*, str. 37.

6.3. Goebbels i Drugi svjetski rat

Rat je bio sve bliže, a Goebbels je odigrao jednu od ključnih uloga u njegovom pokretanju, te se sa svojom propagandom gotovo prometnuo u Hitlerov „broj jedan“ (kojeg je i dalje držao Göring). Naime, Hitler je htio rat, no za rat je trebalo vojnika, vojnika koji su željni borbe, vojnika koji imaju ambiciju za pobjedom. Njemački narod nije bio revan za ratom niti je želio ulaziti u bilo kakve sukobe. Tu je na scenu stupio Goebbels sa svojom propagandom. Upravo je on čovjek koji je „zainteresirao“ njemački narod za rat. Njegova propaganda je i dalje gađala najfundamentalnije osjećaje njemačkog naroda i dalje je bila poluistinita, kratka i lako pamtljiva.⁴⁹ Osim toga njegova propagandna kampanja je u predratnoj godini (1938.) bila usmjerena na Čehoslovačku. Kada su svjetske sile popustile i Hitleru dale Čehoslovačku, Goebbels mijenja fokus svoje propagande na Poljsku. Goebbels je shvaćao da dobra promidžba ne treba samo riječi već i djela, no ako nedostaje djela onda ih jednostavno treba „proizvesti“. Prvo je riječima uvjerio njemački narod da su Poljaci odbili Hitlerovu velikodušnu mirovnu ponudu, a onda je djelima uz pomoć nacističkog vrha iscenirao lažni napad Poljske na Njemačku.⁵⁰

Rat je počeo, Goebbelsova glavna zadaća bila je civilni moral, manipulacija mase, korištenje naroda kao sredstva za nacionalsocijalističke ciljeve. Treba odmah napomenuti da Goebbels nije bio čovjek od vojske, on je držao civilno stanovništvo pod kontrolom, te se tijekom rata posvetio uglavnom antisemitskim pitanjem (holokaustom) i zavjerama unutar stranke, kako bi dobio što veću moć. Kako se Hitler posvetio ratu i sve manje pojavljivao u javnosti, tako je nastao vakuum moći koji je Goebbels nastojao popuniti. Glavni rival u tome bio mu je Hermann Göring. Iako ga Himmler nije volio, udružio se s Goebbelсом kako bi umanjio Göringovu moć. O njihovom odnosu svjedoči ovaj citat iz Goebbelsovog dnevnika: „Dolazi Göring, stari gad...“⁵¹ Njih dvojica (Himmler i Goebbels) nastojala su nagovoriti Hitlera da makne Göringa s ministarskog položaja, no to im nije pošlo za rukom. No sudbina je u kasnijim godinama rata (1943.) navela Goebbelsa da mora surađivati s Göringom. Naime, te godine došlo je do poraza kod Staljingrada. Hitlerov sekretar Bormann počeo je dobivati sve veću Hitlerovu

⁴⁹ Isto, str.11.-15.

⁵⁰ W. Shirer, *Uspon i pad Trećeg Reicha*, str. 533.

⁵¹ G. Knoop, *Hitlerovi pomoćnici*, str. 90.

naklonost, a samim time i moć, Göring pada u drugi plan, te zbog tog razloga surađuje s Goebbelksom. Goebbelsova ideja bila je da Göringa progura na čelo njemačke vlade. Goebbels je svoju ideju pravdao činjenicom da Göring i dalje ima veliku popularnost u narodu, te da bi njegovo postavljanje na čelo vlade neupitno podiglo moral njemačkog puka. Njihovo savezništvo nije uspjelo jer je rat ubrzo završio, a Bormann je i dalje ostao uz Hitlera, dok je Göring (po pitanju moći) zajedno s Goebbelksom, pao u drugi plan. Goebbels željan moći, iako Reich tone, održao je 1943. godine, govor o totalnom ratu. Cilj govora bio je podići Goebbelsovu popularnost, te mobilizirati što više Nijemaca za rat. U tom govoru postavio je Njemačku kao branitelja europske tradicije, naglasio je da je mobilizacija nužna za obranu njemačke države od boljševizma i Židova. Želio je nagovoriti Hitlera da mu da položaj ministra unutrašnjih poslova, no to mu nije pošlo za rukom. Treba reći da Goebbels nije bio optimističan u pogledu rata, te je već 1943. godine najavljivao propast (naravno ne u javnosti). Molio je Hitlera da se dogovori sa saveznicima prije kraja 1943. godine, te da izvuče Njemačku iz rata.⁵² Naravno Hitler je to odbio. Naime, Goebbels je smatrao da su glavni neprijatelji Njemačke Židovi i boljševici s istoka. On vjeruje 1943., da Europa nikako neće biti boljševička. Po pitanju Židova viđenja je da su dobrim dijelom već protjerani iz Europe, a samim time i Njemačke. Shvaća da Britanci, s Churchillom na čelu neće nikako dopustiti da postratna Europa postane boljševička.⁵³ Isto tako vidi da Reich ne može još dugo držati bitke na više bojišta, te navodi: „Njemačka nikad nije imala sreće u ratu na dva bojišta; također će to biti slučaj i u ovom ratu.“⁵⁴ To su po njemu glavni razlozi zašto bi Njemačka trebala izaći iz rata i to zadovoljna.

Goebbelsova predviđanja bila su točna. Njemačka nikako nije mogla držati dva bojišta, snaga SSSR-a i Zapada bila je prevelika za Reich, koji je sve više padao što u gospodarskom, što u vojnom pogledu. Kako je Goebbels bio zadužen za civilni sektor, obećavao je narodu doslovno čuda. Propagirao je čudesna oružja poput: jet aviona, V-2 raketa i sličnoga. No Goebbels je dobro znao da kraj dolazi. SSSR napreduje prema Berlinu i bilo je samo pitanje dana kada će ući u grad. Treba istaknuti da je Goebbels definitivno bio najfanatičniji Hitlerov sljedbenik (od trojca Göring, Himmler, Goebbels). On je jedini koji je uz Bormanna ostao uz Hitlera do samoga kraja. On je u zadnjim danima svoga života dočekaio svoju dugo željenu poziciju. Zadnjih dana rata

⁵² G. Knoop, *Hitlerovi pomoćnici*, str. 119.

⁵³ Isto, str. 920..

⁵⁴ Isto, str. 920.

postao je čovjek uz samog Hitlera, jer su Himmler i Göring nečasno otpušteni iz službe. On je posljednjih dana i sam počeo vjerovati u svoja toliko dugo najavljivana čuda, te je smrt predsjednika Roosevelta protumačio kao čudo koje će izvući Reich i okrenuti tijekom rata.⁵⁵

No čudo se nije dogodilo. Hitler je počinio samoubojstvo. Goebbels je bio moralno i psihički uništen, nije imao razloga da živi, cijela ideja „vođe“ Reicha, sve za što su se borili proteklog desetljeća propalo je tijekom Drugog svjetskog rata. Stoga, tako shrvan, odlučio je izvršiti samoubojstvo. Naredio je SS-ovom časniku Kunzu, da ubije šestero njegove djece. Naredio je da im da morfij, te nakon toga cijanid. Nakon toga Goebbels i njegova žena Magda otišli su u vrt (iznad bunkera), te izvršili samoubojstvo, naime, Goebbels se poput Hitlera ustrijelio, dok je Magda popila cijanid. Nakon toga vojnici SS-a spalili su tijela, Josepha i Magde Goebbels.⁵⁶

⁵⁵ G. Knoop, *Hitlerovi pomoćnici*, str. 996.

⁵⁶ Isto, str. 997.-1000.

7. Zaključak

Ovaj rad prikazao je kronološki najznačajnije događaje iz života trojice vodećih ljudi Trećeg Reicha. Iz svega priloženoga vidi se određeni nesklad između zagovarane ideologije i praktične provedbe nekih ideoloških odrednica (naprimjer arijanstvo). Također može se zaključiti da je „veliki trijumvirat“ Trećeg Reicha bio izrazito sebičan i egocentričan. Heinrich Himmler, Hermann Göring, Joseph Goebbels sva trojica redovito su naglašavala da sve što rade, rade isključivo za Reich, no to zapravo nije bio slučaj. To se najbolje vidi na primjeru Goebbelsa i Himmlera, tijekom Drugog svjetskog rata, dok je Reich i njemački puk bio pogođen ratom i oskudicom, njih dvojica su kovali planove kako srušiti Göringa i približiti se Hitleru. Osim toga njih dvojica su najzaslužniji za pokolj nad židovskim narodom (Goebbels kroz govore mržnje, a Himmler kroz razne logore). Ni Göring nije bio ništa bolji, jer dok je Njemačka zadnjih godina rata redovito gubila na bojištima, on je bezbrižno krao umjetnine diljem Europe. Konačni sud o Himmleru, Göringu i Goebbelsu, je da su to ljudi koji su trebali zastupati interese cjelokupnog Reicha, no oni su kroz razne zločine gledali isključivo vlastitu dobit i korist, stoga bih ja okarakterizirao kao jedne od najvećih zločinaca povijesti 20. stoljeća, koji su izravno odgovorni za mnogobrojna ubojstva i genocid nad židovskim narodom.

8. Literatura

1. Calvocoressi, Peter, *Totalni rat*, Rad, Beograd, 1987.
2. Edsel, Robert, Witter, Bret, *Odred za baštinu*, Fraktura, Zagreb, 2013.
3. Evans, Richard John, *The coming od the Third Reich*, Allen Lane, London, 2003.
4. Fromm, Erich, *Anatomija ljudske destruktivnosti*, Naprijed, Zagreb, 1989.
5. *Guard gave Göring suicide pil*, 2005 URL: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/4247069.stm> (25.6.2014.)
6. *Heinrich Himmler's Speech at Poznan (Posen)*, 2008, URL: <http://holocaust-history.org/himmler-poznan/index.shtml> (25.6.2014.)
7. *Herman Göring Biograpyh*, 2014. URL: <http://www.biography.com/people/hermann-göring-37281#awesm=~olcy8ZreS5Nrx1> (25.6.2014.)
8. Knopp, Guido, *Hitlerovi pomoćnici*, Profil, Zagreb, 2007.
9. Longerich, Peter, *Heinrich Himmler*, Oxford university press, New York, 2012.
10. Shirer, William, *Uspon i pad Trećeg Reicha*, Znanje, Zagreb, 1977.
11. Skupina autora, *Povijest 16., Prvi svjetski rat i poslijeratna Europa (1914.-1936.)*, Europress hodling, Zagreb, 2007.
12. Skupina autora, *Velika ilustrirana povijest svijeta*, Otokar Keršovani, Rijeka, 1988.
13. Tučak, Ivan, *Joseph Goebbels*, 2009., URL: <http://www.povijest.net/v5/zivotopis/svjetski-zivotopisi/2009/joseph-goebbels/> (25.6.20014.)